

MAI MÉS!

*Butlletí d'informació i comunicació de l'Amical de Mauthausen
i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya*

Sumari

- 1 · Resum.
- 2 · Editorial.
- 3 · Actualitat.
- 5 · Internacional.
- 7 · Nota biogràfica.
- 8 · Entrevista: Walter Hofstätter.
- 10 · Espai educatiu.
- 12 · Xarxa Mai Més.
- 13 · Activitats.
- 14 · Des de les Delegacions.
- 15 · Arxiu Històric de l'Amical.
- 15 · Recordem a...
- 16 · Biblioteca.

© Amical de Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya.

Sils, 1 baixos – 08002 Barcelona
Tel. 93 302 75 94
info@amical-mauthausen.org

CONSELL DE REDACCIÓ:

Josep San Martín, Joan M. Calvo i Alejandro Zurita.

MAQUETACIÓ: Josep San Martín

Dipòsit legal: B-14.608-2001

S'autoritza la reproducció de fragments citant-ne la procedència.

Assemblea Amical. Pàgines 3 i 4

Pàgina 12

Amical de
Mauthausen

Col·laboren
Barcelona

XII TROBADA DE JOVES XARXA "MAI MÉS"

Barcelona, 17 de desembre de 2025
El Born Centre de Cultura i Memòria
Plaça Comercial, 12, Ciutat Vella,
08003 Barcelona

PROGRAMA

- 9:00-9:15 Rebuda
- 9:30 Benvinguda: Amical i Ajuntament
- 10:00: Presentació projectes Amical
 - «Campanya contra l'oblit. 80 anys fent memòria».
 - Premio Amical de Mauthausen.
- 10:45 Descans
- 11:15 Experiències a l'aula
- 12:00 Cloenda

Premi Guillem Agulló. Pàgina 4

EDITORIAL

Aquest butlletí 79, que arriba a les vostres mans, ve amb una cara renovada no només en el disseny sinó també en els continguts. Hem volgut que aquesta renovació coincidís amb el tancament de l'any del 80è aniversari de l'alliberament dels camps. Aquest any que deixem enrere i que ha vingut ple de massius actes commemoratius als propis espais de deportació i amb múltiples homenatges dedicats als nostres deportats i deportades a tot el territori nacional i a nivell internacional.

Aquest aniversari, malgrat les dècades transcorregudes, ens reafirma en la necessitat de continuar transitant pel camí iniciat pels nostres fundadors. El *Mai Més* que van assumir com un compromís de vida, a la primavera del 1945 quan es van obrir les portes dels camps, segueix sent avui tan necessari com aleshores.

La institucionalització i la normalització política de l'extrema dreta al nostre món occidental és un fet, com ho són els seus discursos d'o-

"A tots i totes, membres de la nostra Amical, per a l'Any Nou que acaba de començar volem desitjar-vos el millor, amb més memòria, més justícia i més pau."

di i de banalització d'alguns drets, aparentment consolidats. Davant aquesta evidència no serveix apel·lar a un record malenconiós de les lluites del passat: la memòria i la implementació de polítiques actives de memòria democràtica han d'anar acompanyades de la reivindicació dels valors pels quals van lluitar les generacions

d'homes i dones que ens han precedit. La consecució dels drets actuals es va aconseguir amb el seu compromís per un món millor, oposant-se radicalment contra els qui aspiraven a exercir un poder absolut sobre la resta de la humanitat, menyspreant els valors democràtics, humanistes i, com a conseqüència, la vida de milions de persones.

La nostra Amical, la que continua perdurant des del 1962 quan els nostres fundadors es van constituir com a associació clandestina – davant la negativa de la seva legalització per la dictadura – persevera a fer-se present, desenvolupant les nostres activitats allà on ens truquen i sol·liciten la nostra col·laboració. Amb humilitat, ens enorgulleixen els més de 67 anys d'història, els actuals 800 socis, haver rebut diversos guardons en els últims mesos, els suports institucionals i particulars que estem rebent.

Des de la Junta volem mostrar el nostre agraïment més sincer pel suport unànimement rebut a la darrera assemblea. A tots i totes, membres de la nostra Amical, per a l'Any Nou que acaba de començar volem desitjar-vos el millor, amb més memòria, més justícia i més pau.

Amical de Mauthausen
y otros campos y de
todas las víctimas del
nazismo de España

"Hace frío todavía y nieve incluso, pero la dulce y suave primavera se encuentra más cerca cada día que pasa"

Edmon Gimeno Font, principios de 1945
(Superviviente Buchenwald, Dora y Bergen-Belsen)

FELIZ AÑO NUEVO / ZORIONAK ETA URTE BERRI ON / FELIZ ANO NOVO / BON ANY NOU

Assemblea General

Isidoro Teruel (secretari de la Junta de l'Amical)

Tal com marquen els nostres estatuts, el dia 22 de novembre, vam celebrar la nostra assemblea anual ordinària d'associats al Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes de Barcelona.

Tot i això, no ha estat una assemblea més. Aquest any, la trobada s'ha emmarcat en la commemoració del 80è aniversari de l'alliberament dels camps nazis i, per

ganitzat pel Govern de Catalunya a la seu de la Generalitat i que va comptar amb la imprescindible col·laboració de la nostra associació.

Va resultar especialment emocionant veure la gran quantitat de familiars que van assistir a un acte senzill, però carregat de significat. Familiars que representaven més de seixanta dels nostres deportats, i que van agrair de manera sincera i emotiva el diploma que se'ls va lliurar per part de la Junta amb un

"Sens dubte ha estat una de les assemblees amb major assistència de socis presencials."

simbolisme molt especial: la imatge de la *Rosa Amical de Mauthausen*, creada fa dos anys per l'associació Amics de les Roses de Sant Feliu de Llobregat, en honor a la nostra Amical.

aquest motiu, la Junta va considerar oportunament dedicar la tarda, després del dinar de germanor, el reconeixement als familiars dels nostres deportats i deportades que havien assistit a l'assemblea, ja fos personalment o per delegació. Un homenatge que complementa l'or-

"Es va lliurar als familiars el diploma amb un simbolisme molt especial: la imatge de la *Rosa Amical de Mauthausen*."

També va ser molt satisfactori veure la sala on es va desenvolupar l'assemblea plena de socis i sòcies, a més a més de comptar amb la participació d'altres que ho van fer telemàticament per videoconferència. Sens dubte ha estat una de les assemblees amb més assistència de socis presencials amb un total d'unes 80 persones inscrites de les quals van assistir-ne 73. Aquest interès es va evidenciar també per part dels socis que van excusar-ne la presència i van participar mitjançant la delegació del seu vot en alguna de les persones assistents. Pel que fa al desenvolupament de

l'assemblea, aquesta va transcórrer amb absoluta normalitat i sense incidències destacables, excepte alguna de caràcter tècnic que es va poder solucionar ben aviat. Es van debatre i/o aclarir alguns aspectes dels informes presentats per la Junta sortint o sobre diferents punts de l'ordre del dia.

Per finalitzar aquesta valoració, i en qualitat de secretari, he de dir, convençut que també ho faig en nom de la resta de membres de la Junta, que ens sentim profundament agraïts per la confiança que ens han atorgat els socis tant a la gestió realitzada com a la candidatura presentada pel nostre president Joan Calvo.

Gràcies pel vostre compromís, la

Cartes Amagades

vostra presència i el vostre suport que són essencials per continuar avançant en la tasca de memòria i

reconeixement als nostres deportats.

Els actes de l'assemblea es van tancar amb l'actuació de Jaume Belló i Paco Marrodán de Lleida que van presentar *Cartes Amagades*, una posada en escena basada en fragments de cartes escrites per deportats republicans als familiars de Lleida, alguna de les quals era inèdita i no va arribar mai a la família. Amb el fons musical de les melodies que s'escoltaven a la ràdio als anys quaranta, va ser una escenificació carregada d'emotivitat. Hem d'agrair la col·laboració de l'ajuntament de Lleida perquè aquesta representació es pogués dur a terme.

Premi Mostra de Cinema Front

La *Mostra de Cinema FRONT* va reconèixer a l'Amical per ser un referent en la preservació de Memòria Democràtica al llarg de les últimes dècades i *per utilitzar el cinema com a eina de sensibilització contra el feixisme i de difusió del record de les víctimes de la deportació*.

Al programa dedicat als estudiants es va projectar el documental *Carretera a Gusen* a Amposta i

Tortosa (i paral·lelament a El Perelló), en quatre sessions amb uns 450 estudiants procedents de diferents instituts de la comarca.

En l'acte de clausura, celebrat dissabte 15 de novembre, es va lliurar aquest primer Reconeixement de la *Mostra de Ci-*

nema FRONT, a Francesc Sabaté, delegat de l'Amical a la zona, que consisteix en una peça escultòrica de l'Antònia Ripoll.

Premi Guillem Agulló

va ser assassinat per un grup d'extrema dreta l'11 d'abril de 1993.

El president de l'Amical i Pepita Borràs junt amb els pares de Guillem Agulló

L'Amical de Mauthausen ha estat guardonada amb el Premi Guillem Agulló i Salvador, atorgat per la Generalitat de Catalunya, pel seu treball de preservació memorialista i prevenció pedagògica de qualsevol forma de feixisme.

Guillem Agulló, jove lluitador antifeixista,

"Premi Guillem Agulló atorgat a l'Amical per la Generalitat de Catalunya."

El lliurament del premi es va fer el passat 21 de novembre en un

acte institucional al Parlament de Catalunya. Els pares del Guillem, Carme i Guillem; el president del Parlament, Josep Rull, i la Consellera d'Igualtat i Feminismes, Eva Menor, van ser els encarregats de

lliurar el guardó al president de l'Amical, Joan Calvo, que va estar acompanyat per la Josepa Borràs i el Llibert Villar, fills dels deportats Joan Borràs i Lluís Villar, assassinats a Gusen.

A l'acte hi va assistir una important representació d'autoritats polítiques així com socis de l'Amical i estudiants que col·laboren amb la nostra associació.

Premi del Col·legi de Periodistes de Catalunya a la Innovació en Comunicació

L'Oficina del Parlament Europeu a Barcelona i l'Amical de Mauthausen van rebre, el 28 de novembre, el *Premi a la Innovació en Comunicació* per la campanya de *Reels Records contra l'oblit: 80 anys fem memòria*, que atorga el Col·legi de Periodistes de Catalunya.

Aquesta campanya es va difondre a través d'Instagram i Facebook el passat mes de maig, coincidint amb la commemoració dels 80 anys de l'alliberament del camp de Mauthausen.

El jurat va valorar la campanya per la seva capacitat d'articular

"Aquesta campanya es va difondre a través d'Instagram i Facebook el passat mes de maig, coincidint amb la commemoració dels 80 anys de l'alliberament del camp de Mauthausen."

una proposta comunicativa d'alt valor social, ètic i pedagògic, que uneix memòria històrica, participació ciutadana i innovació narrativa.

Els vídeos d'aquesta campanya es poden veure al Canal de Youtube de l'Oficina:

https://www.youtube.com/playlist?list=PLLUVymE2mmS_A_r1zsOcwOjy-svPWdM

INTERNACIONAL

Commemoració a Toulouse: 80è aniversari del Retorn a França dels deportats republicans espanyols

Coincidint amb la celebració de la seva assemblea, l'*Amicale de Mauthausen de França* va convocar unes jornades dedicades a la memòria del 80è aniversari del Retorn a França dels deportats republicans espanyols que van tenir lloc entre el 14 i el 16 de novembre a Toulouse. L'*Amical de Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya* va ser convidada a participar en aquestes jornades i, en la seva representació, es va traslladar una comissió, encapçalada pel president de l'Amical, Joan M. Calvo i Josep San Martín, representant al CIM que va participar en una de les ponències.

Intervenció del nostre president al Fòrum

El divendres 14 de novembre va tenir lloc la inauguració de l'exposició *La part visible des camps*,

ubicada a la biblioteca de l'Arseanal de la Universitat de Toulouse Capitole.

Intervenció de Josep i Mercedes San Martín

El dissabte 15 a la tarda, es desenvolupà el Fòrum *Retorn a França dels deportats republicans espanyols*. Els presidents de les dues Amicals, Claude Simon i Joan M. Calvo, amb sengles parlaments, van obrir la sessió.

El Fòrum es va estructurar en quatre blocs d'intervencions amb la participació de nombrosos familiars de deportats republicans espanyols i investigadors que van mostrar memòries i investigacions sobre les circumstàncies d'aquest retorn a França dels nostres deportats. Aquests van ser els blocs que van integrar la sessió:

-Preàmbul.

1-Alliberament, sortides i transports.

2-Arribada a França, centres d'acolliment, estacions, hotel Lutecia.

3-La salut.

4-Diversificació de destinacions.

-Conclusions.

El nostre company Josep San Martín va intervenir a l'apartat 3, juntament amb la seva cosina Mercedes San Martín, que van explicar els greus problemes de salut que va patir el seu familiar, Manolo San Martín, com a conseqüència de la seva deportació al camp de Mauthausen.

El diumenge 16, va tenir lloc una visita i una cerimònia de record al camp de Récébédou a Portet-sur-Garonne, un camp que va passar per diferents fases entre els anys 1940 al 1946, essent camp de concentració per a republicans espanyols després de *La Retirada*, camp de trànsit cap a la deportació en anys posteriors i, entre el juliol de 1945 i el febrer de 1946, camp d'acollida i redistribució dels de-

portats republicans espanyols que havien tornat a França abans del seu destí i ubicació a diferents localitats.

Valorem molt positivament la iniciativa de l'Amicale de Mauthausen de França amb la convocatòria d'aquestes jornades, així com amb la participació de la nostra Amical. Vam ser acollits amb la simpatia fraternal que hem mantingut ambdues Amicals i amb una gran simpatia també per part dels nombrosos familiars dels deportats republicans espanyols que van tornar a França i on ara els seus descendents segueixen mantenint també aquests llaços de fraternitat amb la nostra Amical.

L'Amical a Mèxic

Durant el mes de setembre, el nostre company, Alex Rigol, va ser convidat a impartir diverses conferències a Universitats públiques de Mèxic, donant a conèixer l'Amical de Mauthausen i altres camps, els seus objectius i activitats, així com les característiques pròpies de la deportació de les republicanes i republicans espanyols, amb un record als ciutadans mexicans deportats i als altres col·lectius perseguits pels nazis. També va impartir una conferència a The University of Texas at El Paso (USA) sobre l'exili i la deportació republicana als camps nazis.

Parlament europeu

El Grup de Memòria Democràtica del Parlament Europeu va convidar l'Amical a participar a les jornades *Franquisme sense Franco i Commemoració del 10è aniversari del Grup de Memòria* celebrats a Brussel·les l'11 de novembre de 2025, a les quals hi va assistir Alejandro Zurita en representació de l'Amical.

Aquest grup està compost per europarlamentaris dels partits d'esquerra espanyols a l'Eurocambra i les seves diverses actuacions tenen com a objectiu visibilitzar la impunitat del franquisme i el seu impacte present, donar suport a polítiques i organitzacions memorialistes, denunciar la passivitat institucional europea, promoure la difusió internacional, donar veu a testimonis de les víctimes i construir aliances transnacionals. Pel que fa a això últim, l'Amical ha proposat al Grup de Memòria col·laborar en activitats del Grup de Memòria per tal de guanyar visibilitat i enfortir aliances amb entitats memorialistes.

NOTA BIOGRÀFICA

Ricardo Peña Vallespín (Barcelona 1908-Perpinyà, 1956)

Joan M. Calvo Gascón

Ricardo Peña Vallespín, militant anarcosindicalista originari de Barcelona, ciutat on va néixer el 15 de novembre del 1908, era fill natural de Leonor Peña de qui va heretar els seus dos cognoms. Des de molt jove va estar vinculat al sindicat d'Higiene i Neteja de la Confederació Nacional del Treball (CNT), amb militància compartida, posteriorment, a la Federació Anarquista Ibèrica (FAI).

Home inquiet que no es va limitar a l'activisme sindical, sinó que es va donar a conèixer a l'entorn cultural de l'anarquisme amb la publicació d'una dotzena de títols a *La Novela Ideal*, una col·lecció anarquista de relats curts que es va editar entre el 1929 i el 1938 i en què es van publicar uns 600 títols. Aquesta és la relació de les obres escrites per Ricardo Peña que hem identificat:

Llamas de odio (1926), *La virgen tonta* (1927), *El asedio* (1929), *Cerebro y corazón* (1930), *La propia obra* (1930), *¡Qué salga el autor!* (1930), *La hechizada* (1931), *El amo* (1932), *Índice rojo. Novela histórica* (1933), *Redención* (1933), *De la vida que pasa* (1934), *Tribunal de amor* (1934), *Cómo se debe amar* (1935), *Las leyes del mal* (1936). *La Revista Blanca*, una revista cultural anarquista que es va publicar a Barcelona entre el 1923 i el 1936 en la seva segona època, referenciava els títols d'aquesta col·lecció, ressenyant-ne alguna. Al número del mes d'agost de 1933 llegim:

Índice Rojo és una novel·la social. Escrita per un esperit jove, amb aquest estil enfebrat i vertiginós, propi de la literatura nova.

Barrejats amb una trama novel·lesca, que els faci digeribles i estimulants, hi ha una sèrie de problemes plantejats; una crítica de la nova societat espanyola: aquesta societat de panxacontents i de nous rics que ens ha aportat la República. L'enginy viu de Peña sap tenir paraules contundents, moments de lucidesa en què una frase lapidària defineix un poble i un fet històric.

Una bona presentació i una correcció acurada fan encara més amena aquesta obreta, que decora expressivament una portada de Romero, al·lusiva al moment d'Es-

"Després del cop d'estat del 18 de juliol, Ricardo es va allistar com a voluntari a l'anomenat *Batalló Malatesta*, una unitat militar, formada majoritàriament per anarquistes italians, que va combatre al front d'Aragó."

"Des del camp de Compiègne, va ser deportat a Buchenwald en un transport format per gairebé dos mil homes que havien estat detinguts com a resistents."

panya: un obrer assassinat, un Parlament obert; l'ombra de l'ànima d'Espanya en la llunyania.

Ricardo Peña va assumir responsabilitats orgàniques a les organitzacions anarquistes com ho demostra el fet que el 1930 era membre del Comitè Peninsular de la FAI i dos anys més tard, el 1932, ocupava el càrrec de tesorero del Comitè Nacional de la CNT. Conseqüent amb aquestes responsabilitats, trobarem Ricardo en diverses negociacions al si de la CNT per intentar resoldre divergències i problemes interns de l'organització.

Després del cop d'estat del 18 de juliol, Ricardo es va allistar com a voluntari a l'anomenat *Batalló Malatesta*, una unitat militar, formada majoritàriament per anarquistes italians, que va combatre al front d'Aragó. No va abandonar les seves responsabilitats orgàniques a la CNT i en dona exemple la seva intervenció el 29 de novembre de 1936 al míting celebrat a Màlaga amb la intenció de fer publicitat de l'acord de la unitat d'acció entre els dos sindicats majoritaris: la CNT i la UGT.

Amb *La Retirada*, Ricardo es va veure forçat a un exili que seria definitiu, deixant enrere la seva companya Maria Cruz i un fill, domiciliats al carrer Còdols del districte de la Ciutat Vella de Barcelona. Va estar intern als camps del sud de França i, després de l'ocupació alemanya, va participar activament a la Resistència al departament de l'Alta Savoia, on van actuar diferents grups de guerrillers amb presència majoritària, en algun d'ells, de republicans espanyols procedents de diversos Grups de Treballadors Estrangers destinats a la zona pel govern de Vichy. Les primeres actuacions de resistència les havien dut a terme a principis de març del 1942 i els mesos següents es van reorganitzar per actuar coordinadament contra l'ocupació nazi.

KL. BUCHENWALD (Männer) T/D Nr.

NAME: PENA-VALLESPIN Ricardo

Geb.-Datum: 15.11.1908 Geb.-Ort: Barcelona Häft.-Nr.: 40651

Häftl. Pers. Karte	☒	Mil. Gov. Quest.	☐	Dokumente:	☐
Effektenkarte	☒	Order f. Disp.	☐	Inf. Karten:	☐
Effektenverzeichnis	☐	Todesmeldung	☐	Bemerkungen:	☐
Postkont.-Karte	☒	Soz. Vers. Unterlagen	☐	Umschlag-Nr.:	☐
Schreibst.-Karte	☐	Zahnbehandlungskarte	☐		
Häftl. Pers. Bogen	☒	Korrespondenz	☒		
Revierkarte	☒				
Krankenblätter	☐				
Arbeitskarte	☒				
Geldverw.-Karte	☐				
Nummernkarte	☒				

432 516

dins cridava i cridava. Encara no havíem arribat a Buchenwald, però en el moment en què entraves al vagó, havies de pensar a defensar-te a tu mateix, perquè el que queia a terra per una frenada del tren, ja no s'aixecava més.

Detingut per la Gestapo el desembre de 1943 a Mont Gireaud, a prop de Bourg-Saint Michel a l'Alta Savoia. Ricardo va ser empresonat i el 17 de gener de 1944, des del camp de Compiègne, va ser deportat a Buchenwald en un transport format per gairebé dos mil homes que havien estat detinguts com a resistents. Encara que la major part eren de nacionalitat francesa en aquest comboi figuren uns 230 espanyols, entre ells Virgilio Peña que ens va deixar el seu testimoni sobre el viatge:

Hi havia molta gent al vagó... Tot i ser gener, dins del vagó feia una calor enorme. Gairebé no es podia respirar. La gent que anava a

Durant el transport hi va haver diverses fugides amb les consegüents represàlies per part dels SS encarregats de la vigilància. Els components d'aquest comboi van ingressar a Buchenwald el 19 de gener, Ricardo va ser registrat com a perruquer i li va ser adjudicada la matrícula 40651. Va romandre en aquest camp fins al seu alliberament l'11 d'abril de 1945, encara que amb un delicat estat de salut com a conseqüència d'haver contractat la tuberculosi durant la seva deportació.

Repatriat a França, es va instal·lar definitivament a Perpinyà on va seguir vinculat a la CNT, duent a terme una ingent tasca dins del moviment llibertari a l'exili. Va

ser homologat com a resistent de les *Forces Françaises de l'Intérieur* (FFI) i va morir de forma sobtada, el 21 de gener de 1956 en una habitació de l'Hotel des Carmes de Perpinyà, segons consta a la necrològica publicada a la revista CNT de Toulouse on s'enalteix el compromís i l'abnegació de Ricardo com a militant anarquista que: *no va regatejar esforços pel triomf de la revolució i la consolidació de les conquestes econòmiques i socials*. Als seus 48 anys finalitzava una vida intensa com a militant i lluitador antifeixista, la trajectòria de la qual havia estat condicionada pels dramàtics esdeveniments polítics en què es va veure immersa la història espanyola i europea durant les primeres dècades del segle passat.

Referències:

La revista Blanca, Barcelona, 1923 a 1936.

La Libertad, Madrid, 30 d'octubre de 1936

CNT, revista anarquista de Toulouse, 12 de febrer de 1956

<https://www.estelnegre.org/anarcofemerides/1511.html>

<https://collections.arolsen-archives.org/>

ENTREVISTA a Walter Hofstätter

Walter Hofstätter, actualment, és el regidor de cultura de l'ajuntament de Mauthausen i president de l'associació Perspektiv Mauthausen, una entitat que es dedica a mantenir la memòria històrica, defensant els valors internacionalistes i antifeixistes. Va participar al documental *Carretera a Gusen* (2019) i aquesta és l'entrevista que li va fer l'equip del documental i que ha estat revisada recentment per ell mateix.

Mauthausen té un significat especial per a nosaltres per ser el camp nazi on hi va haver més deportats espanyols. Des de fa anys, l'ajuntament de Mauthausen col·labora amb l'Amical als actes commemoratius de l'alliberament. Per què és important la vostra participació en aquests actes?

Walter Hofstätter *Per a la comunitat de Mauthausen és important que recordem què va passar aquí entre el 1938 i el 1945. És important que ens confrontem amb la nostra història i comparem el nos-*

tre present amb el nostre passat, amb la història. El terror nazi que va passar aquí no es pot equiparar amb res, però alguns dels aspectes que van conduir al feixisme s'estan fent presents a Europa avui i han de ser comparats amb la història. Aquest és també el paper de la commemoració de l'alliberament. Tenim la sort d'haver nascut més tard i com a descendents no som responsables del que va passar aquí. Però sí que som responsables del present i del futur. Amb una política democràtica, hem de complir aquesta responsabilitat.

Com valoreu l'arribada de tants familiars procedents de tots els racons d'Europa per recordar i fer homenatges a les víctimes?

Les persones deportades a Mauthausen van haver de suportar un terrible viatge, contra la seva voluntat, cap a un futur incert i moltes no van sobreviure. Els visitants, que procedeixen de tot Europa, venen voluntàriament per rememorar el que va passar en aquell període, visitant el memorial d'aquest lloc de mort. No ens podem imaginar el que va passar aquí, les crueltats i el sadisme dels SS van ser tan grans que no ho podem entendre. Però ho hem d'intentar. El camp de concentració de Mauthausen va ser el camp més internacional de tots els camps de concentració del nazisme i és molt important que tots aquests visitants vegin fins on poden conduir el nacionalisme i el racisme.

Mauthausen és conegut a tot el món per l'existència del camp nazi. Com s'aproximen els joves al coneixement de la història del

"El camp de concentració de Mauthausen va ser el camp més internacional de tots els camps de concentració del nazisme i és molt important que tots aquests visitants vegin fins on poden conduir el nacionalisme i el racisme."

camp i la seva vinculació amb la localitat i l'entorn?

La història és coneguda a Mauthausen. Ens encarreguem també de donar-la a conèixer a les escoles. El nostre alcalde col·labora amb el memorial i

acompanyem els alumnes en la visita. La nostra escola es considera antiracista i participa cada any a la cerimònia de commemoració de l'alliberament i fem molts projectes amb els alumnes per garantir que no hi hagi exclusió de persones. No sempre va ser així. Després de l'alliberament hi va haver un temps en què molts dels que van presenciar l'horror van callar. Haurien preferit desmantellar-ho tot i que no hagués

quedat cap vestigi. Va ser molt important que els supervivents, entre els quals hi va haver espanyols, formessin el Comitè Internacional de Mauthausen i que a través de la seva iniciativa i la dels aliats s'assegurés la preservació de l'antic camp de concentració de Mauthausen. Això està acordat al tractat estatal amb els països que ens van alliberar. El memorial del camp té un paper important en la vida social i econòmica de Mauthausen. Unes 250.000 persones el visiten anualment, de manera que és un factor econòmic per la localitat i la comarca. Els habitants de Mauthausen participen ara més que abans en la celebració de l'alliberament internacional, ja que hi ha un comitè antifeixista molt actiu.

Quina importància té per a la localitat de Mauthausen l'existència del camp i una persona com la Senyora Anna Pointner?

Abans de parlar d'Anna Pointner és important aclarir que a Mauthausen hi va haver perpetradors i víctimes. Els habitants de Mauthausen coneixien l'existència del camp de concentració i alguns se'n van aprofitar, també econòmicament: Per exemple, si es cal-

"Aquesta gent que va resistir, com Anna Pointner, són un exemple positiu per a gent que avui dia té aquest valor, que la pren com a model quan algú és deportat o quan algú veu que una persona és atacada al tramvia i li diu "para!" a l'agressor."

Walter Hofstätter, durant la seva intervenció al monument a Anna Pointner

cula que la mitjana d'ocupació del camp era de vuit a deu mil presoners, encara que només rebessin una patata o mig nap diaris, cada dia consumien 10.000 patates o 5.000 naps que eren comprats. Els guàrdies de les SS anaven després del seu torn a consumir cerveses i això significava que les tavernes hi guanyaven diners. Durant tot el temps, el camp de concentració va tenir una funció econòmica.

És important dir també que a Mauthausen hi va haver gent que va resistir, cosa que és important per a l'aprenentatge de la història. Avui, veiem imatges en què molts refugiats moren ofegats al mar, veiem refugiats que són deportats d'Àustria, i experimentem racisme a la vida quotidiana per exemple al tramvia. Aquesta gent que va resistir, com Anna Pointner, són un exemple positiu per a gent que avui dia té aquest valor, que la pren com a model quan algú és deportat o quan algú veu que una persona és atacada al tramvia i li diu "para!" a l'agressor. També sortim al carrer per manifestar-nos quan el govern torna a prendre mesures que van en contra dels drets democràtics. Aquests exemples positius donen valor al passat, com ara l'exemple que va donar Anna Pointner.

Coneixem la seva preocupació pel ressorgiment de l'extrema dreta al món occidental, l'accés

"Nosaltres, els que hem nascut en aquest temps present, tenim la responsabilitat i la missió de dir de manera clara "no" a tot el que demanen el nazisme i racisme."

als parlaments i l'entrada en alguns governs europeus, quin missatge voldria enviar des de Mauthausen a la comunitat internacional?

El meu pare va néixer el 1909 i va experimentar el període del feixisme i del nazisme a Àustria. Parlàvem a casa moltes vegades sobre aquella època. Quan veig el que està passant a molts països em venen al cap molts esdeveniments paral·lels que van passar als anys

30, els anys anteriors a la pujada del feixisme, i que van portar a l'Holocaust. El feixisme va ser possible perquè estava implantada la ideologia nacionalista excloent a Hongria, Espanya, Itàlia, Alemanya, també a Àustria, i això va fer possible l'arribada del feixisme i de l'Holocaust.

No ens hem de deixar enganyar per aquests pensaments nacionalistes, necessitem un pensament internacionalista, una cohesió europea i internacional com a resposta contra governs i partits dretans no democràtics i que ens poden portar a un nou feixisme.

Els supervivents de Mauthausen van fer el dia de l'alliberament a l'Appellplatz un jurament de no tornar a deixar que el feixisme tornés de nou, defensant internacionalment una societat justa i solidària, una societat en pau on tothom trobés feina, sense por, per evitar el brou de cultiu del feixisme i el racisme. Ens van demanar que els ajudéssim en aquesta tasca. Nosaltres, els que hem nascut en aquest temps present, tenim la responsabilitat i la missió de dir de manera clara "no" a tot el que demanen el nazisme i racisme.

Aquesta és la nostra aportació perquè això realment mai no pugui tornar a succeir.

ESPai EDUCATIU

Petjades al terra, memòria a l'aula: Stolpersteine a l'Institut Escola Pere Viver de Terrassa

Noemí Bayona Rodríguez (Cap de departament MUSA (humanístic). Institut Escola Pere Viver.- Terrassa)

La memòria democràtica ens vincula amb la col·lectivitat, la justícia, els drets humans i els apre-

nentatges socials que tot ésser humà ha d'adquirir per trobar respostes empàtiques, constructives i resolutives al llarg de la seva vida.

Al nostre Institut això ho tenim com a pedra angular, pilar bàsic.

Per aquest motiu des de la inauguració del projecte *Stolpersteine a Terrassa*, al 2021, hem estat construint i implementant un projecte de centre basat en la veu del record de la mà de l'Amical de Mauthausen i les institucions municipals.

Des de 1r a 4rt d'ESO, els nivells que impartim a secundària, cada curs l'alumnat del centre i el professorat s'embarquen dins d'una aventura que vol ser crònica, crítica i de reflexió.

Diferents moments clau del curs van guiant les nostres activitats que contemplen tant les vessants més artístiques i musicals com les tècniques i biològiques. Tot el professorat es posa en marxa i, adaptant les casuístiques i nivells a un aprenentatge competencial i basat en valors, comencem a treballar cap a mitjans d'octubre.

Les dates d'homenatge i commemoració son els moments més àlgids del nostre camí plegats. Però no serà fins a tercer curs de secundària que participarem de forma activa amb les institucions. Tercer s'endinsa en l'homenatge directe de les Stolpersteine treballant cada veí o veïna de Terrassa, víctimes de la deportació, que l'ajuntament de Terrassa ens adjudica als instituts que hi col·laborem. També porten la seva veu als actes d'homenatge institucional que es celebren cada 27 de gener. Durant tot el curs van implementant amb variades recerques i metodologies competències com les epistolars, raonament científic i coneixement social.

Culminem l'intensiu amb un crèdit de síntesi basat en el camí de l'exili que van haver de patir els republicans exiliats a França, fent un treball de camp significatiu i emocionant.

Els primers cursos es van imbuïnt paulatinament de la història, les paraules clau i la sensibilitat anti-repressió amb lectures dramatitzades, pel·lícules i treballs temàtics puntuals.

A l'últim curs, 4rt d'ESO, l'alumnat té la possibilitat, gràcies a l'A-

Alumnat de l'Ins. Pere Viver, treballant en aquest projecte de memòria democràtica.

mical de Mauthausen, de posar-se a les sabates dels deportats i formar part de la comitiva que anirà a trepitjar les pedres de l'oblit.

"Fer memòria per construir un futur millor, lliure de injustícia, conscient de la fragilitat dels estats democràtics; però absolutament convençuts de defensar la llibertat, la igualtat i la diversitat."

Després de treballar la deportació femenina i conèixer la varietat de camps de treball i extermini; després d'assistir a les xerrades de la *Xarxa Mai Més* i treballar-ho en els llibres, el nostre alumnat fina-

litza el seu últim curs havent activat les eines de raonament que, en el futur, els permetrà elaborar un pensament crític i autònom consistent.

Treballar amb un projecte interdisciplinari de memòria com és el projecte de les Stolpersteine requereix d'una preparació prèvia i, és en aquest camí de consolidació dels sabers i les connexions vives, en el què, any rere any, *ensopeguem* amb històries rescatades del propi alumnat, memòria viva.

Tal i com *ensopeguem* amb les llambordes que ens recorden l'últim lloc on els deportats van ser lliures, els nostres alumnes es retroben amb les històries d'uns avis o besavis que porten la història a les aules i posen en valor la recuperació del passat represaliat.

Mitjançant l'observació de la pròpia ciutat i els seus carrers, anem de la pluralitat a la individualitat per tornar enrere: de Terrassa a les seves famílies per posar en context unes guerres que van vulnerar per sempre el concepte d'humanitat.

Adonar-se de que formen part d'un projecte educatiu que desborda els límits de comunitat, país i continent és tot un descobriment pels alumnes que viuen moltes vegades centrats en una localitat reduïda.

Fer memòria per construir un futur millor, lliure de injustícia, conscient de la fragilitat dels estats democràtics; però absolutament convençuts de defensar la llibertat, la igualtat i la diversitat; de cridar contra la repressió discriminatòria; fer memòria i apropar-la a la seva pell, a la nostra realitat, la multi-ètnica, d'un centre d'extra-radi del Vallès Occidental.

XARXA MAI MÉS

Continuem ampliant els municipis adherits a la *Xarxa Mai Més*, amb la signatura de sengles convenis amb els ajuntaments de Castellar del Vallès (10 de desembre) i Abrera (15 de desem-

Projecció de Carretera a Gusen a Abrera

Signatura del conveni amb l'ajuntament de Castellar del Vallès

bre). Ambdues localitats havien participat en alguna activitat de l'Amical i mostrant la seva voluntat per desenvolupar activitats conjuntes amb la nostra associació amb l'objectiu de difondre a les respectives

poblacions i als seus centres educatius els valors propis de l'Amical i la difusió de la memòria de la deportació.

Paral·lelament a la signatura d'aquests convenis s'han desenvolupat activitats concretes com la participació de l'institut de Castellar a la *Trobada de Joves* i la projecció del documental *Carretera a Gusen* a un grup d'uns 80 alumnes de Batxillerat de l'Institut Volterra a la biblioteca pública d'Abrera.

XII Trobada de joves

El dia 17 de desembre, a *El Born* va tenir lloc aquesta *Trobada de la Xarxa Mai Més*, organitzada per l'Amical i l'ajuntament de Barcelona amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona i la Secre-

taria d'Estat de Memòria Democràtica, que va comptar amb la participació d'instituts públics procedents de diferents localitats de la província.

Per part de l'Amical, la nostra companya Elvira Fernández va explicar les característiques del projecte realitzat amb l'Oficina del Parlament Europeu de Barcelona, mereixedor del guardó a la Innovació Comunicativa per part del Col·legi de Periodistes de Catalunya, com a exemple eficaç per difondre, mitjançant la utilització de les Xarxes Socials, els missatges de la memòria de la deportació. Per la seva banda, Àlex Rigol, va presentar les característiques dels viatges organitzats, amb motiu del 80è aniversari de l'alliberament, a Auschwitz, Buchenwald, Ravensbrück i Mauthausen, en què van participar unes 300 persones, de les quals una mica més de la meitat eren estudiants procedents de diferents llocs de l'Estat i va explicar la seva continuïtat durant l'any 2026.

Els centres educatius van compartir experiències molt variades que afavoreixen la formació crítica de l'alumnat respecte dels fets del

"Els centres educatius van compartir experiències molt variades que afavoreixen la formació crítica de l'alumnat respecte dels fets del passat i, també, sobre el present."

passat i, també, sobre el present. Presentacions que van anar des de les reflexions sobre la seva participació en els viatges de l'Amical (Instituts Forat del Vent de Cerdanyola, Can Roca de Terrassa, Neus Català de Cornellà) a la lluita antifranquista per l'assoliment de les llibertats (Montserrat Roig de Terrassa), al coneixement d'Amat Piniella (Torre del Palau de Terrassa); fins a itineraris per les rutes de l'exili (Can Pixauet de Santa Coloma de Gramenet), o la violència exercida per grups d'extrema dreta (Castellar de Castellar del Vallès) i una exposició d'imatges amb les fotografies i reflexi-

ons fetes arran del viatge a Mauthausen (Pere Viver de Terrassa).

Diversos instituts van assistir com a observadors per conèixer les experiències mostrades, amb el compromís de participar en les properes edicions de la Trobada. Una jornada diversa que és molt ben valorada per la diversitat de les experiències i la qualitat de les exposicions realitzades per l'alumnat participant. Hi va haver centres que, havent confirmat la seva assistència, no es van poder desplaçar i van excusar la seva participació.

ACTIVITATS

Al llarg de l'any, la nostra associació desenvolupa moltes i variades activitats, la major part tenen el seu reflex a les xarxes socials de l'Amical i han ocupat una bona part dels nostres butlletins, destacant les dedicades als actes d'homenatge i les que hem destinat als centres educatius, atenent

Homenatge als dos deportats de la localitat a Burguillos del Cerro (Badajoz) amb la participació de la nostra delegació d'Extremadura

Conferència del nostre delegat al País Valencià a Vilafranca del Cid (Castelló)

les sol·licituds de professors i professores a tot l'estat. Per a aquest butlletí ens ha semblat oportú presentar un resum de totes aquestes activitats, realitzades durant l'any 2025, agrupant-les de la manera següent:

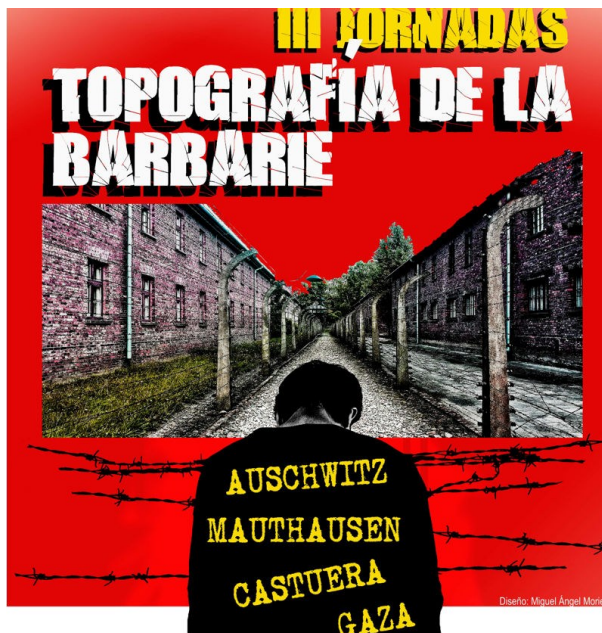
Actes commemoratius/homenatges	94
Centres educatius	92
Conferències	26
Entrevistes premsa	30
Exposicions	33
Signatura de nous convenis	3
Jornades de Memòria/Història	41
Presentacions llibres	11
Projeccions/teatre/concerts	21
Publicacions	11
Xarxes socials (Posts)	590
Consultes diverses	+ de 150

DES DE LES DELEGACIONS

Delegació d'Extremadura III Jornades *Topografia de la Barbàrie*

Antonio José Arjona
(Delegat de l'Amical a Extremadura)

Els dies 6 i 7 de novembre, es van celebrar a la Casa de la Cultura de Don Benito, unes jornades, que sota el títol de *Topografia de la barbàrie*, van abordar l'horror dels camps de concentració del nazisme i del franquisme. Aquestes jornades, finançades per la regidoria de Cultura de Don Benito, s'emmarquen en el projecte que, des de fa deu anys, desenvolupa el Departament de Geografia i Història de l'IES Donoso Cortés, per donar a conèixer als alumnes la transcendència del genocidi nazi. A la conferència inaugural, Alex Rigol va parlar sobre la magnitud del crim que va suposar l'Holocaust.

rativa, al crematori de Gusen, homenatjant els sis dombenitencs que hi van morir.

A continuació, es va projectar el documental *5105 Història d'una fugida de Mauthausen*, amb la pre-

tracció de Castuera, ens va parlar del sistema de camps de concentració del franquisme, destacant l'exemple de Castuera.

A la tarda, ja obert al públic en general, Joan Calvo, president de l'Amical de Mauthausen i altres camps, va presentar l'exposició *Republicans als camps de concentració nazi*, que ha estat exposada a la Casa de Cultura de Don Benito, durant dues setmanes. El col·loqui final a les jornades el va posar el periodista gazapí Khayed Hammad, que ens va emocionar explicant-nos de primera mà el genocidi que Israel està perpetrant contra els palestins a Gaza.

El balanç final ha estat molt positiu, amb una gran afluència de públic i la implicació dels estudiants, que han participat activament a l'organització i el desenvolupament de les jornades. A més, juntament amb l'exposició de l'Amical, també s'ha exposat l'exposició: *Auschwitz. topografia de la barbàrie* realitzada pels mateixos alumnes.

A la segona jornada, al matí, es van programar diverses activitats per a més de 200 estudiants procedents de tots els instituts de secundària de Don Benito. En una primera activitat, sis alumnes de l'IES Donoso Cortés, van explicar la seva experiència en el viatge que van fer recentment a Mauthausen per participar als actes commemoratius del 80è aniversari de l'alliberament del camp. Entre altres activitats van destacar la posada d'una placa commemo-

sència del director, Diego González, que va explicar tot el procés creatiu del documental.

Per acabar la sessió matutina, Antonio López, membre de l'Associació *Memorial Campo de Concen-*

En definitiva, amb la celebració d'aquestes jornades pretenem fomentar el pensament crític i el respecte als drets humans com a garants de valors com la llibertat, la democràcia o la pau.

ARXIU HISTÒRIC DE L'AMICAL

Aquesta secció està pensada per a la difusió de documents, notícies o imatges procedents del propi fitxer de la nostra associació. Un llegat patrimonial que ens obliga a catalogar-lo i conservar-lo per conèixer la llarga història de l'Amical i facilitar-ne la consulta a investigadors i historiadors.

Carta de Joan Pagès a Eliseu Villalba (1962)

El 5 de novembre del 1962 va tenir lloc una trobada a Barcelona en què van participar diversos supervivents republicans dels camps nazis que havien tornat de l'exili a França a finals dels anys quaranta o principis dels cinquanta. L'excusa de la trobada, per eludir la policia franquista, va ser l'aportació solidària que havien fet en aquelles jornades, destinada a ajudar les famílies damnificades per les inundacions que s'havien produït a la comarca del Vallès Occidental (Barcelona). En aquell sopar es van posar les bases de la futura Amical en què ja treballaven amb

Joan Pagès
Horitzontal 22
Barcelona

Barcelona, a 1 de Novembre 1.962

Sr. Eliseu Villalba.

Amic Villalba: Adjunt trobaràs un exemplar del projecte d'Estatuts per la constitució de la AMICAL DE MAUTHAUSEN a Barcelona, que et prego estudis amb atenció, i prengis nota de totes les falles, omissions i suggeriments que t'he creats donen lloc a tractar-les en el mateix. Així mateix des d'ara que còpies han estat adreçades a altres amics, els de la comissió i un parell més, així com que m'és permès de convocarlos a casa teua per el proper divendres dia 8 a les 4 1/2 de la tarda, tal com ja quedare-ho amb l'amig López. Sense més per avui, et prego salutis a la teua esposa, i rep la meua salutació i amistat, d'en

anterioritat en una comissió, com ho evidència la carta que Joan Pagès va remetre a Eliseu Villalba en els termes següents:

Barcelona, 1 de novembre de 1962
Sr. Eliseu Villalba:

"Amigo Villalba: adjunto encontrarás un ejemplar del proyecto de Estatutos para la constitución de la AMICAL DE MAUTHAUSEN en Barcelona, que ruego estudies con atención y tomes nota de todos los fallos, olvidos o sugerencias que creas deben ser tratados en el mismo. Así mismo debo decirte qué copias han sido dirigidas a otros amigos, a los de la comisión y un par más, así que me he permitido convocarlos en tu casa para el próximo sábado⁽¹⁾ día 8 a las 4 y 1/2 de la tarde, tal como ya quedasteis con el amigo López"⁽²⁾.

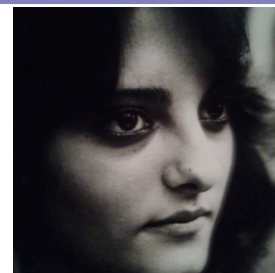
⁽¹⁾ El día 8 va ser divendres.

⁽²⁾ Amadeo López Arias

RECORDEM A...

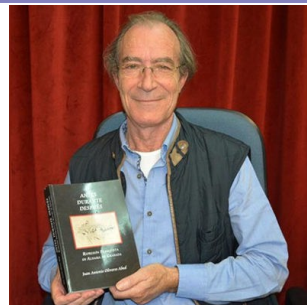
Cristina Vallverdú Navarro.

Sòcia núm. 1691. Recentment hem conegut la notícia de la seva mort el 22 d'abril a Barcelona. Va col·laborar amb l'Amical en diverses ocasions, com a la presentació de la Base de Dades, el gener de 2009, elaborada per l'Amical i el Memorial Democràtic en què va mostrar la fitxa del seu avi **Ramón Navarro Soler**, de Calanda (Terol), assassinat a Gusen el 29 de juliol de 1941 i va participar a l'acte institucional celebrat al Parlament el 26 de gener de 2021.

Juan Antonio Olivares Abad.

Soci núm. 1690. Va morir el passat 25 de novembre a Terrassa. Va coordinar, juntament amb Joan M. Calvo, el treball d'identificació dels més de 70 deportats de la ciutat i va dur a terme una intensa recerca dels seus familiars per a la instal·lació de les corresponents Stolpersteine. Va investigar i va estudiar a fons l'afectació de l'exili republicà local que va plasmar al llibre *Terrassa Exiliada*.

Roser Rovira Freixenet.

Sòcia núm. 216. Va morir el passat 23 de setembre a Cabrera de Mar. Unes setmanes més tard es va instal·lar una Stolpersteine en record del seu pare **Esteve Rovira i Rovira**, assassinat a Gusen a principis del mes d'agost de 1941. L'any 2021 Rosa Toran li va lliurar un diploma com a reconeixement dels seus 40 anys de sòcia de l'Amical.

Julián Naval Baquero.

Soci núm. 532. A finals de novembre ens van informar de la seva mort a Saragossa on residia. Era fill de **Francisco Naval Ortín**, natural de Belchite (Saragossa), deportat a Mauthausen el 25 de gener de 1941 i assassinat a Guisen el 3 de gener de 1942.

Francisca San Martín (nacida Pérez).

Va morir el dia 21 de setembre a Toulouse. Va néixer el 1926 en un poble de la província de Zamora i, un parell d'anys després, la família es va exiliar al sud de França i es va establir a Fumel.

Era vídua de **Manuel San Martín**, nascut a Lleida el 1920. Deportat a Mauthausen (matrícula 4949) on va resistir 4 anys.

Després de l'alliberament es va establir, amb altres companys, a Fumel.

Francisca i Manolo es van casar el 21 de setembre de 1946. La família va augmentar amb el naixement de 3 filles: Mercedes, Luisa i Francisca.

Hi havia molt amor i felicitat a la família, però molt ràpidament Manolo va començar a patir les conseqüències del seu captiveri i dels experiments que li van infligir a Mauthausen. Va tenir problemes de salut, alguns gravíssims, astènia i malsons molt freqüents i Francisca va posar tota la seva entesa i la seva força a cuidar-lo i recolzar-lo. Manolo va morir el 2006 a conseqüència d'una malaltia que va durar uns quants anys, deixant sola Francisca després de 60 anys de matrimoni. Ella va emprendre una nova etapa, va continuar vivint al seu apartament per voluntat pròpia i conservant la seva lucidesa i la seva magnífica memòria, molt còmplice dels néts i besnets.

No va perdre mai l'oportunitat de recordar el calvari que van patir Manolo i els seus companys a Mauthausen i de denunciar la guerra i l'exili forçat. Al seu entorn, evocuen el seu record com *una bellíssima persona, una dona lluitadora, moderna i dolça.* (**Mercedes San Martín**)

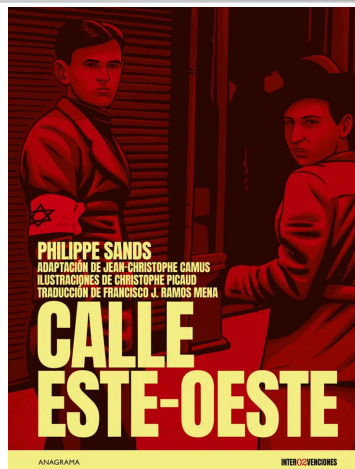

BIBLIOTECA

Philippe Sands, *Calle Este-oeste: sobre los orígenes de "genocidio" y "crímenes contra la humanidad"* Barcelona. Anagrama, 2017.

Quan el cinema ens ha vingut a recordar recentment l'inici dels judicis de Nuremberg fa 80 anys, recomanem ferventment aquest llibre que es mou entre la pròpia memòria familiar de l'autor, originari de Polònia, el treball de dos juristes jueus –les famílies dels quals es van salvar de l'Holocaust– i d'un acusat nazi, que havia estat assessor jurídic de Hitler, i governador nazi en territori polonès.

L'Holocaust, la planificació i les conseqüències es desgranen al llarg del text mentre que paral·lelament es teoritza sobre els conceptes *genocidi* i *crims contra la humanitat* durant els preparatius i el desenvolupament dels judicis. Un debat que, passades aquestes dècades, ens ajuda a entendre les limitacions jurídiques de l'època per jutjar els dirigents nazis i la necessitat d'establir una justícia universal capaç de

jutjar els culpables de la barbàrie.

Com fa avinent l'editorial: *Un llibre que demostra que no tot estava dit sobre la Segona Guerra Mundial i el genocidi; un llibre que és, alhora, un bellíssim text literari amb tints detectivescs i de thriller judicial, un relat històric excel·lent sobre l'Holocaust i els ideals d'uns homes que lluiten*

per un món millor i una meditació sobre la barbàrie, la culpa i el desig de justícia.

Amb la col·laboració de:

Ajuntament
de Sitges

Ajuntament
de Barcelona

LA PAERIA

Ajuntament de Lleida

AJUNTAMENT
VILAFRANCA
DEL PENEDÈS

Ajuntament de
Sabadell

memorial
democràtic

Generalitat
de Catalunya

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE POLÍTICA TERRITORIAL
Y MEMORIA DEMOCRÁTICA

Diputació
Barcelona

LOTRANS